

CROSCENA

KROŚNIĘSKA SCENA KULTURY

RCKP KROSNO Nr

121

Kwiecień-maj 2014

Film o Karolu Lewakowskim

– *Służyłem i służyć będę przede wszystkim temu krajowi – Polsce.* Te pełne głębokiego przekonania słowa na początku filmu wypowiedział dr praw Karol Eugeniusz Lewakowski, postać wybitna, chociaż dzisiaj nieco zapomniana. W pamiętnym roku 1863 był powstańcem, a później reprezentował Polaków w wiedeńskim parlamencie. Wywodząc się z zamożnej rodziny mieszczańskiej, przyszedł na świat w Snopkowie pod Lwowem (1836). Z czasem został zdolnym adwokatem i popularnym politykiem galicyjskim, który widział palącą potrzebę najpełniejszego uświadomienia wsi. Pasją tego prawdziwie szczerego patrioty, nigdy szowinisty, który w ostatniej dekadzie XIX stulecia współtworzył zręby polskiego ruchu ludowego, była aktywna działalność polityczna i społeczna, zaś sprawą priorytetową i celem podstawowym – odzy-

Karol Lewakowski fot. archiwum

skanie przez Polskę niepodległości przy najszerszym udziale mas chłopskich.

Kiedy po 76. latach zmarł w Rapperswilu nad Jeziorem Zuryskim w Szwajcarii (13 XI 1912), lwowski dziennik „Wiek Nowy”, organ demokratów galicyjskich, zamieścił o nim wspomnienie pośmiertne, w którym podkreślono, że Lewakowski był mężem zasłużonym i w Polsce całej przez wszystkich, nawet przez przeciwników politycznych, szanowanym. Napisano wprost: *Szczerzy demokrata, twórca polskiego stronnictwa ludowego, a przede wszystkim gorący patriota, poświęcił całe życie w walce o nieprzedawnione prawa polskiego narodu i prowadził tę walkę z nigdy nieśląbnącą odwagą, z nigdy nieśląbnącą nadzieją w lepszą przyszłość Ojczyzny.*

Miłość Ojczyzny, którą przez długie lata wielokrotnie okazywał i zaświadczał na różne sposoby, Lewakowski wyniósł z domu rodzinnego. Zaakcentował to raz jeszcze pod koniec życia, pisząc w liście do historyka literatury Wilhelma Feldmana, że *cała inteligencja lwowska, najpatriotyczniejsze koła, u nas bywały, bo oboje rodzice byli gorący patrioci.*

Związki rodziny Lewakowskich z miastem Krosnem były niegdyś bardzo żywe. Obecnie świadczy o nich m.in. mogiła z obeliskiem na Starym Cmentarzu, w której spoczywa starszy brat Karola – dr praw August Lewakowski (1833-1891), także insurgent styczniowy, sędzia Sądu Powiatowego, miejscowy adwokat i burmistrz (1887-1891). August zmarł nagle na serce w iwonickim uzdrowisku (12 IX), gdy wyczerpany wysiłkiem przy gaszeniu pożaru w centrum Krosna (9/10 IX) odpoczywał u brata Karola. Burmistrza pochowano

u boku ojca Ignacego Dominika Lewakowskiego, który w 70. roku życia padł ofiarą epidemii cholery (9 VIII 1873). Po zgonie ojca, Karol Lewakowski często gościł u starszego brata, z czasem osoby dla miasta zasłużonej, skoro władze gminy nad Wisłokiem pośmiertnie ufundowały mu ulicę (1892). Po jego śmierci, bezdzietny Karol, człowiek krystalicznego charakteru, nadał bywał w Krośnie i chętnie niósł pomoc czterem nieletnim bratanicom i ich matce wdowie Emilii z Antoniewiczów, która znalazła się w trudnej sytuacji życiowej. Zwłaszcza bardzo lubił i cenił bratanicę Elżbietę, dziewczynę subtelną o usposobieniu łagodnym, wrażliwym i wrodzonej inteligencji. To ona, 18-letnia panna, odwzajemniając uczucia, z utęsknieniem pisała do stryja Karola w czerwcu 1893 r., pytając go: *kiedyż będziemy siedzieć razem w iwonickich lasach i słuchać powieści o wulkanie i innych cudach południa, które obiecałeś opowiadać najdroższy...*

Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Krośnieńskiej miało więc powody, aby na kolejnym spotkaniu – nawiązując do przeszłości w nieco nietypowy, ale spektakularny sposób – zaprezentować swoim członkom programową nowość, mianowicie film „Po co ci te chłopcy”. Rzecz o Karolu Lewakowskim. Ten interesujący i godzien uwagi fabularyzowany dokument o jego życiu i działalności patriotycznej (48 min.) pierwszy raz pokazano na antenie TVP Historia (22 XI 2012) w stulecie zgonu polityka; w roli Lewakowskiego wystąpił w nim Wojciech Ługowski, aktor Teatru Powszechnego w Radomiu. Dzięki życzliwości Dyrekcji i Kierownictwa Działu Administracji RCKP, prezentacja filmu

w Krośnie była możliwa na panoramicznym ekranie w sali widowiskowej (17 III, 17:00). A stało się tak, kiedy na prośbę organizacji pozytywnie i z życzliwością odpowiedział redaktor TVP Marek Maldis, autor scenariusza i reżyser filmu, zaś – za jego pośrednictwem i staraniem – zgodę na emisję wyraził dr Tadeusz Doroszuk, dyrektor TVP Historia i redaktor filmu.

Warto również dodać, że w tym bogatym poznawczo i bliskim sercu krośnian filmie wykorzystano różnorodne materiały archiwalne Filmoteki Narodowej, Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie, Muzeum Polskiego w Rapperswilu, Muzeum Podkarpackiego w Krośnie, Biblioteki Narodowej w Warszawie, Sądu Okręgowego w Rzeszowie oraz zbiory prywatne. Autorzy filmu specjalne podziękowanie za pomoc w jego realizacji skierowali także do Marii Zwolińskiej, dyrektor Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu, Jerzego Ginalskiego, dyrektora Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Grupy Rekonstrukcji Historycznej „Żuawi Śmierci” w Muzeum Niepodległości w stolicy oraz piszącego te słowa przedstawiciela SMZK, który w przedmiotowej sprawie prowadził korespondencję merytoryczną z reżyserem filmu, a przed jego emisją skierował do widzów komentarz zawierający niezbędne informacje rzeczowe.

Andrzej Kosiek